

УДК 351.74

DOI <https://doi.org/10.32782/2311-8040/2023-4-9>

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ МОДЕЛІ КЕРУВАННЯ СИЛАМИ ПОЛІЦІЇ, ЩО ЗАЛУЧАЮТЬСЯ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ Й ПОРЯДКУ ПІД ЧАС МАСОВИХ ЗАХОДІВ, З УРАХУВАННЯМ СКАНДИНАВСЬКОЇ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ПУБЛІЧНОГО ПОРЯДКУ ТА БЕЗПЕКИ

Йосипів Юрій Романович,

кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри тактико-спеціальної підготовки
факультету № 3,
Інститут з підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Львівського державного університету внутрішніх справ,
вулиця Городоцька, 26, Львів, 79000, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1019-3091>

Гречанюк Андрій Олексійович,

старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
факультету № 3,
Інститут з підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Львівського державного університету внутрішніх справ,
вулиця Городоцька, 26, Львів, 79000, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7054-4391>

Алембець Микола Михайлович

старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
факультету № 3,
Інститут з підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Львівського державного університету внутрішніх справ,
вулиця Городоцька, 26, Львів, 79000, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-6741-3948>

***Анотація.** Досліджено питання тактичних особливостей роботи поліцейських керівної ланки, які залучаються до забезпечення публічної безпеки і порядку під час масових заходів, згідно зі скандинавською моделлю охорони публічного порядку та безпеки. Доволі часто, ще на етапі попереднього планування режиму безпеки поліцейськими тактиками, доводиться спостерігати, що робота поліцейських загонів щодо забезпечення охорони публічного порядку та безпеки формується на припущеннях, що очікуване зібрання людей буде нерациональним, а в подальшому отримає тенденцію до ескалації насилля. Тобто під час планування потенційний масовий захід уже розглядається через призму небезпечного та суспільно шкідливого. Однак такі упереджені передумови у більшості випадків є хибними та не виправданими. Подекуди надмірна присутність поліції та перелік запроваджених заходів можуть призвести до ескалації насилля та порушення прав людини.*

Наведено характеристику основних правил і повноважень працівників поліції управлінської ланки та поліцейських, які безпосередньо залучені до охорони публічного порядку і безпеки з метою: ефективної реалізації стратегії деескалації напруги у натовпі у разі її виникнення; профілактики виникнення ризику протиправних дій, що спричинені присутністю поліції; мотивування учасників заходу та членів організаційного комітету до саморегуляції у питаннях власної безпеки та безпеки заходу в цілому; ініціювання діяльності із самостійного виявлення учасниками масового зібрання локальних осередків та угруповань, що поводяться радикально.

Здійснення службових повноважень із охорони публічного порядку та безпеки з чітким розумінням власних функцій та поваги до базових принципів прав і свобод громадян може послужити запорукою успішного

перебігу масового заходу у межах правового русла та уникнути потенційних конфліктів між поліцейськими та різними групами учасників заходу.

Ключові слова: поліцейський, поліцейські керівної ланки, система керування, публічний порядок і безпека.

Yosypiv Yurii, Hrechaniuk Andrii, Alembets Mykola. The fundamental principles of the police force management model involved in ensuring public safety and order during mass events, taking into account the Scandinavian system of maintaining public order and safety

Abstract. The issue of tactical features in the work of police leaders involved in ensuring public safety and order during mass events has been investigated in accordance with the Scandinavian model of maintaining public order and safety. Quite often, even at the stage of preliminary security regime planning, it is observed that the work of police units in ensuring public order and safety is based on assumptions that the expected gathering of people will be irrational and will subsequently tend to escalate violence. In other words, during the planning, a potential mass event is already considered in terms of being dangerous and socially harmful. However, such biased assumptions are mostly unfounded and unjustified. Sometimes, the excessive presence of the police and the list of implemented measures can lead to the escalation of violence and violations of human rights.

The characteristics of the main rules and powers of the police officers in the managerial unit, as well as the police directly involved in maintaining public order and safety, are provided. The objectives include the effective implementation of a de-escalation strategy in case of tension in the crowd; prevention of the risk of unlawful actions caused by the presence of the police; motivation of event participants and members of the organizational committee for self-regulation in matters of their own safety and the overall safety of the event; initiation of activities for the independent identification by participants of the mass gathering of local focal points and groups acting radically.

The performance of official duties in maintaining public order and safety with a clear understanding of their functions and respect for the basic principles of citizens' rights and freedoms can be the key to the successful conduct of a mass event within the legal framework and avoid potential conflicts between the police and various groups of event participants.

Key words: police officer, police leadership, management system, public order and safety.

Вступ. На сьогодні одним із актуальних політичних режимів, за якого основна влада перебуває у руках народу, або ж делегована народом легітимно обраним представникам від їхнього імені, є саме демократичний режим.

Одним із основоположних та фундаментальних прав демократичного режиму є право на свободу мирних зібрань, збиратися разом із іншими представниками народу для вираження своїх думок, інтересів, побажань тощо, при цьому роблячи це мирно, без порушення прав та свобод інших громадян.

Права на вираження політичних поглядів, релігійних вірувань та інших прав людини визначені в Конституції України та гарантовані національним законодавством України.

Зокрема, стаття 39 Конституції України зазначає, що «громадяни мають право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого само-

врядування. Обмеження щодо реалізації цього права може встановлюватися судом відповідно до закону і лише в інтересах національної безпеки та громадського порядку – з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей» [1].

Право на мирні зібрання громадян є необхідним і важливим компонентом збереження, розвитку та критичної оцінки культурних, соціальних норм і цінностей, для збереження й вираження ідентичності меншин, а також для забезпечення підзвітності влади. Захист права на мирні зібрання має вирішальне значення для створення толерантного і плюралістичного суспільства, в якому можуть мирно співіснувати різні групи населення.

Відповідно до міжнародного та національного законодавства щодо забезпечення реалізації та захисту прав людини уповноважені державні органи мають відповідні зобов'язання щодо поваги й захисту прав, свобод людини і громадянина, відповідно і

несуть відповідальність в цій сфері. Важливе значення у виконанні завдання щодо захисту прав та свобод громадян покладено на органи та підрозділи Національної поліції України, оскільки відповідно до ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію» одне із ключових завдань поліції – охорона публічного порядку та безпеки.

Очевидно, що з метою задоволення вимог суспільства й держави та виконання законних зобов'язань органи та підрозділи Національної поліції України повинні розвиватися разом із суспільством та адаптувати відповідні методики захисту прав і свобод людини та громадянина до своєї службової діяльності.

Наказом МВС України від 23.08.2018 року № 706 затверджено «Концепцію запровадження в діяльності органів та підрозділів Національної поліції України скандинавської моделі забезпечення публічної безпеки та порядку під час проведення масових заходів», тому чітке розуміння, оволодіння теоретичних і практичних аспектів вищевказаної моделі є важливим і необхідним для поліцейських.

На сьогодні одним із проблемних завдань поліцейських щодо охорони публічного порядку та безпеки під час мирних зібрань громадян є відсутність належного правового регулювання суспільних відносин щодо організації та проведення таких заходів. Інформація про певний вид масового заходу надходить до поліцейських, як правило, із значним запізненням, інколи безпосередньо перед його початком у день проведення, або й взагалі вже коли масовий захід розпочався. Логічно, що такі обставини суттєво впливають на якість планування поліцейських заходів, створюють дефіцит базової інформації про захід, породжують недоліки при здійсненні оцінки ризиків масового заходу. Відсутність належної оцінки можливих ризиків та їх тенденцій відповідним чином впливає на реалізацію поліцейських заходів і як наслідок зумовлює непропорційне залучення сил поліцейських підрозділів до проведення масових заходів.

Запровадження скандинавської моделі дає змогу побудувати ефективну та гнучку систему управління та координації органів і

підрозділів поліції, а також створює передумови для успішного подолання конфліктних (кризових) ситуацій на стадії їх виникнення. Дозволяє уникнути необхідності залучення до зібрань представників народу підрозділів поліції особливого призначення, адже застосування подібної сили допускається лише за умови, коли застосування інших поліцейських заходів не забезпечило виконання передбачених законом повноважень поліції [2].

Матеріали та методи. Проведено комплексний огляд наукової літератури щодо скандинавської моделі забезпечення громадського порядку та безпеки, зосередившись на її застосуванні в масових заходах. Розглянуто приклади міжнародного досвіду забезпечення громадської безпеки та порядку під час проведення масових заходів з урахуванням ролі поліції. Проаналізовано практику правоохоронної діяльності та безпеки кордонів у конкретних країнах, зосередившись на прикладі України.

Використано методи спостереження для оцінки характеристик, правил та повноважень поліцейських у керівних підрозділах під час масових заходів. Використано контент-аналіз для виявлення упереджень та припущень у поліцейському плануванні масових заходів. Проведено тематичний аналіз для виділення ключових завдань, таких як стратегії деескалації, попередження протиправних дій, мотивація учасників заходу.

Результати. Термін «керування (командування)» доцільно розуміти як свідомий процес управління системою людей та відповідних ресурсів для досягнення певної мети. Це означає, що завдяки злагодженому керуванню (командуванню) певна організація буде створювати сприятливі умови для управляти різними ситуаціями, що виникають з урахуванням їх динаміки.

Беручи до уваги потенційну динамічність ситуації із охорони публічного порядку та безпеки, система керування (управління) силами поліції, або «філософія командування», неодмінно повинна включати елементи ініціативи. А з метою підвищення оперативності прийняття відповідних рішень елементи сис-

теми управління повинні реагувати на потенційні ризики, будучи максимально незалежними від центрального управління у питаннях оперативного рівня.

Децентралізація (автономність) у прийнятті рішень на всіх рівнях командування позитивно впливає на динаміку поліцейських заходів. Ця філософія управління досягається шляхом відповідного делегування повноважень на різних етапах забезпечення публічної безпеки і порядку.

Тільки завдяки належному делегуванню повноважень поліція може бути проактивною і керувати ситуацією для досягнення очікуваного результату. Управлінська методика делегування повноважень означає передачу функції щодо вчинення певних дій, але обов'язково відповідно до загальних стратегічних намірів (плану) і пропорційно до ситуації, не допускаючи при цьому порушень законності, честі та гідності громадян та надаючи їм максимального сприяння.

Слід розуміти, що залежно від ситуації, яка може скластись, керівникам усіх рівнів необхідно переглядати свою правову позицію, цілі, операційний і тактичний плани, але в межах загального стратегічного плану, який є базовим фундаментом для забезпечення правопорядку та визначає його основні цілі.

Перегляд усталених позицій має відбуватися поступово із неодмінним врахуванням низки важливих операційних аспектів, зокрема що стосуються встановлення оперативної інформаційної взаємодії між підрозділами, що безпосередньо контролюють поточний масовий захід та командною системою. Надважливим компонентом управлінської діяльності командної ланки поліції залишаються взаємодіючі канали отримання аналітичних матеріалів для оцінки та переоцінки динаміки подій, що відбуваються.

З метою належного забезпечення повноти отриманої інформації важливого значення набувають і джерела оперативного з'ясування відомостей з додаткових джерел, до прикладу комунальних ресурсів, архівних даних тощо. Така система розгалуженого зв'язку дає можливість операційним

центрам керування корегувати загальне розуміння ситуації [5, с. 203].

Аналізуючи питання операційних повноважень кожної управлінської ланки, необхідно чітко визначати ролі, завдання, відповідальність, повноваження та доступні ресурси операційних підрозділів. При цьому розподіл повинен відбуватись із урахуванням рівномірності їх розподілу на кожному рівні. За необхідності передбачати чітку систему і правила взаємодії, співпраці та взаємозамінності.

Доцільним вважається і застосування циклічної моделі прийняття рішень, яка ґрунтується на принципах необхідності та пропорційності, що складається з таких компонентів:

- попереднє вивчення та аналіз всієї доступної інформації;
- оцінювання всіх очевидних та потенційно можливих ризиків та загроз;
- визначення та повне розуміння стратегічних намірів;
- постановка завдань поліції;
- вибір необхідної тактики;
- належне застосування обраної тактики, а за необхідності динамічна її зміна.

Плануючи заходи із забезпечення масових зібрань представників народу, необхідно пам'ятати, що усі рішення повинні узгоджуватись із принципами пропорційності та необхідності застосування мінімальної поліцейської присутності для досягнення стратегічних цілей та максимального сприяння громадянам у реалізації їх прав і свобод на мирні зібрання.

Керівник, якому доручено організацію та проведення заходів оперативного характеру із забезпечення публічної безпеки і порядку під час масових заходів, здійснює управління (командування) іншими підрозділами та приданими силами, які залучені для забезпечення правопорядку. Чітка та не надто розгалужена структура командування є передумовою успіху операційних заходів. Головним завданням планування на початковому етапі є встановлення ієрархії відносин між командирами. Ця ієрархія покликана забезпечувати ланцюг командування, за умови, що перелік повноважень та секторів відповідальності уже розпо-

ділено в різних щаблях або рівнях командної структури. Подібна передумова покликана забезпечити передачу наказів уздовж ланцюга командної структури. Завдяки цьому повноваження та відповідальність за кожен елемент планування розмежовані на різних етапах забезпечення правопорядку [6, с. 207].

Також у контексті загального планування доцільно зауважити, що фактор поваги та позитивного ставлення до інтересів людей, які беруть участь у масовій акції, а також демонстрація намірів допомоги його учасникам зі сторони поліції: по-перше, ефективно зменшує ймовірність виникнення масових заворушень та бійок; по-друге, налагодження сприятливих відносин між поліцією та учасниками (організаторами) ефективно сприятимуть тому, що учасники народних зібрань будуть власноруч підтримувати та зберігати порядок у своєму середовищі; по-третє, спроможність ефективного та оперативного втручання поліції на початкових стадіях ескалації конфліктів, вміння застосовувати цілеспрямовані та точкові методи впливу, менш шкідливі та образливі для учасників конфлікту. Тобто тактика застосування меншої кількості сил на ранніх етапах зародження конфліктних ситуацій надають можливість успішно попереджати порушення громадського порядку в ефективний спосіб; і по-четверте, така здатність або вміння мінімізує ризик виникнення необхідності застосування більш кардинальної тактики із застосуванням сили, яка характеризується більшою жорстокістю та відрізняється великою ймовірністю виникнення ситуацій свавілля. Також поліцейським не доведеться застосовувати спеціалізовані загони для розгону натовпу, спеціалізований транспорт та вибухотехнічні пристрої.

Ці переваги є очевидними, але існують ще декілька важливих факторів. Ефективна взаємодія між поліцією та народними зборами не тільки позитивно впливає на перебіг колективних подій, а також і на більш довготривалу перспективу відносин між поліцією та групами, які представлені у цьому людському зібранні.

Тому під час заходів із забезпечення публічної безпеки і порядку має бути лише один стратегічний (золотий) командир. Водночас, залежно від обсягу операції та її територіальності, може бути залучено більше ніж одного операційного (срібного) командира, а в його підпорядкування – декількох тактичних командирів. Така структура керування силами і засобами є особливо важливою в ситуації, коли до забезпечення публічної безпеки і порядку залучають сили і засоби поліції з інших регіонів держави, оскільки від управління залежить ефективне виконання цілей стратегічного плану забезпечення правопорядку.

Стратегічне командування встановлює завдання та межі для конкретної поліцейської операції, призначає відповідні ресурси для досягнення мети ефективним та законним шляхом [3, с. 191].

У свою чергу, стратегічне командування здійснює функції через делегування повноважень і має команду підтримки, яка допомагає йому в процесі прийняття відповідних рішень.

Операційне командування втілює загальний стратегічний план та здійснює операційне управління через делеговані йому повноваження. Операційний командир має у підпорядкуванні декілька (залежно від ситуації) тактичних (бронзових) командирів. Якщо необхідно, операційне командування може мати команду підтримки безпосередньо на місцях проведення масових заходів.

Тактичне командування здійснює тактичне управління та несе відповідальність за певну територію чи функцію. У якості тактичного (бронзового) командира будемо вважати командира взводу чи командира групи.

З метою забезпечення належної операційної взаємодії між залученими силами і засобами під час реалізації заходів із забезпечення публічної безпеки і порядку у зв'язку з проведенням масового заходу підвищеної уваги до створення та діяльності вимагає ще один базовий елемент структури управління, такий як ситуаційний центр. Його структура та діяльність організуються із урахуванням

як типових стандартів і правил, так і беручи до уваги вимоги кожної конкретної ситуації. До роботи в ситуаційному центрі залучаються керівники підрозділів поліції, особовий склад яких задіюється для виконання завдань пов'язаних із супроводом масового заходу [3, с. 192].

Ситуаційний центр, за безпосередньої участі представників залучених служб, відповідно до напрямів роботи забезпечує:

– цілодобовий моніторинг оперативної обстановки;

– збирання, накопичення, обробку й аналіз інформації (у тому числі із аналізом інформації, яку подають ЗМІ, соціальні мережі, камери відеоспостереження, інформації оперативних підрозділів), необхідної для підготовки та прийняття управлінських рішень;

– підготовку інформаційно-аналітичних матеріалів та візуально-презентаційних документів;

– оперативний обмін інформацією з іншими зацікавленими органами державної влади.

Керівник ситуаційного центру забезпечує своєчасне інформування стратегічного керівника про стан забезпечення публічної безпеки та порядку у зв'язку з проведенням масового заходу.

Загалом керівники поліції всіх рівнів мають підтримувати взаємодію із організаторами масового заходу у фазі його підготовки (планування) заходів із забезпечення умов правопорядку під час проведення масових заходів. Забезпечення тісної та всебічної взаємодії дає змогу повноцінно та всебічно реалізувати виконання базових принципів, на яких має базуватись загальна стратегія дій поліції під час забезпечення масових заходів (знання, сприяння, комунікація та диференціація).

Повноцінне розуміння динамічної ситуації у фазі проведення заходів із охорони публічного порядку дозволяє застосовувати заранню заготовлені моделі прийняття рішень із відомою оцінкою ризиків і загроз. Такі організаційні заходи дозволять максимально ефективно досягти поставлених завдань із забезпечення публічної безпеки і порядку.

На підготовчому етапі стратегічний рівень керівництва в найкоротший час повинен налагодити взаємодію та співпрацю із операційним командиром, щоб ефективно спланувати заходи із забезпечення правопорядку, а також роботу з аналізу та оцінки ризиків і загроз, що, у свою чергу, сприятиме у прийнятті рішення.

Стратегічний рівень керівництва несе відповідальність на всіх етапах проведення безпекових заходів.

Стратегічне командування розробляє стратегічний план, який містить:

1) стратегічну (загальну) стратегію реагування для кожного масового заходу, включаючи рішення стосовно стилю роботи поліції під час забезпечення охорони заходу;

2) визначення ключових принципів забезпечення публічної безпеки і порядку: інформування, сприяння, комунікація та диференціація; оцінку та аналіз ризиків і загроз; командну структуру; загальні рішення на етапі планування; основні цілі забезпечення правопорядку з метою максимального сприяння громадянам під час масового заходу;

3) стратегію роботи (перед, під час та після проведення заходів); план комунікації для внутрішнього та зовнішнього спілкування; підтримка контакту з іншими організаціями;

4) рекомендації щодо відповідного реагування в разі зміни обстановки; можливі обмеження відповідно до законодавства України; рішення про ресурси, вибір методу всієї операції з метою досягнення мети, обґрунтованої економічно ефективним та законним способом.

Операційний рівень командування, використовуючи за основу стратегічний план, розробляє операційний план з метою:

– роз'яснення вимог та реалізації загального стратегічного плану, методів та способів забезпечення правопорядку під час масового заходу;

– визначення цілей охорони публічного (громадського) порядку, ґрунтуючись на стратегічних намірах і операційних можливостях впливу на розвиток подій;

– координації та управління необхідними ресурсами протягом заходу;

– підготовки інструктажу та залучення відповідного штату працівників;

– перевірки відповідності оперативних планів стратегічним намірам та узгодження цих планів із стратегічним командуванням;

– аналізу можливого забезпечення сил і засобів поліції та їх пропорційності масовому заходу;

– підготовки інструктажу для командирів тактичного рівня із роз'ясненням стратегічних намірів, рекомендацій чи функціональних обмежень;

– переконання в тому, що вся відповідна інформація, яка стосується масового заходу, передана стратегічному командуванню або його оперативному штабу [4, с. 98].

Тактичний рівень керівництва проводить інструктаж сил та засобів поліції, у разі необхідності розробляє тактичний план, який базується на стратегічних намірах операції та цілях поліції, а саме:

1) забезпечує чітке розуміння стратегічних намірів та реалізації операційного плану;

2) здійснює управління ресурсами, розміщеними в певній локації чи підрозділами із специфічними функціями;

3) приймає рішення в межах своєї зони відповідальності;

4) інструктує офіцерів, які перебувають під його командуванням, згідно зі стратегічними намірами та оперативним планом;

5) забезпечує передачу відповідної інформації оперативному командуванню.

Висновки. Підсумовуючи викладене, варто наголосити, що стратегія діяльності поліції «без несподіванок» під час забезпечення публічного порядку повинна бути базовим принципом для всіх рівнів керівництва. Це означає повну та всебічну взаємодію з організаторами, учасниками та пересічними громадянами з метою роз'яснення дій поліції. Всі рівні командування, які здійснюють організацію щодо проведення різного виду масового заходу, повинні чітко розуміти та усвідомлювати свої повноваження, розуміти суть реалізації завдань щодо охорони публічного порядку. Дії поліції повинні бути злагоджені та координовані.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996. *Відомості Верховної Ради України*. 1996.
2. Про затвердження Концепції запровадження в діяльності органів та підрозділів Національної поліції України скандинавської моделі забезпечення публічної безпеки та порядку під час проведення масових заходів : Наказ МВС України від 23.08.2018 № 706.
3. Лиса М.О. Тактика дій поліції при плануванні та організації заходів із забезпечення публічної безпеки та порядку під час проведення масових заходів (скандинавська модель). *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. Випуск 32/2022. С. 186–193.
4. Забезпечення публічного порядку та безпеки під час мирних зібрань громадян (скандинавська модель) : навч. посібник / Ю.Р. Йосипів, Н.Д. Туз, В.М. Синенький, М.Д. Курляк. Львів : ЛьвДУВС, 2019. 96 с.
5. Туз Н.Д. Структура командування під час забезпечення охорони публічного порядку та безпеки згідно зі скандинавською системою. *Вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. Львів: ЛьвДУВС, 2018. Вип. 3. С. 202–210.
6. Туз Н. Д. Тактичні методи, які застосовуються поліцейськими щодо зменшення рівня напруженості та подолання конфліктів відповідно до скандинавської моделі охорони публічного порядку та безпеки під час проведення масових заходів. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2018. Випуск 4. С. 206–216.

References:

1. Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine] vid 28.06.1996. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 1996. [in Ukrainian].
2. Pro zatverdzhennia Kontseptsii zaprovadzhennia v diialnosti orhaniv ta pidrozdiliv Natsionalnoi polit-sii Ukrainy skandynavskoi modeli zabezpechennia publichnoi bezpeky ta poriadku pid chas provedennia masovykh zakhodiv: Nakaz MVS Ukrainy [On the approval of the Concept of implementing the Scandinavian model in the activities of the bodies and units of the National Police of Ukraine to ensure public safety

and order during mass events: Order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine] vid 23.08.2018 № 706. [in Ukrainian].

3. Lysa, M.O. (2022). Taktyka dii politsii pry planuvanni ta orhanizatsii zakhodiv iz zabezpechennia publichnoi bezpeky ta poriadku pid chas provedennia masovykh zakhodiv (skandinavska model) [Police tactics in planning and organizing events to ensure public safety and order during mass gatherings (Scandinavian model)]. *Naukovi zapysky Lvivskoho universytetu biznesu ta prava. Serii ekonomichna. Serii yurydychna – Scientific Notes of Lviv University of Business and Law. Series Economic. Series Legal*, 32. S. 186-193. [in Ukrainian].

4. Zabezpechennia publichnoho poriadku ta bezpeky pid chas myrnykh zibrani hromadian (skandinavska model): navch. posibnyk [Ensuring Public Order and Safety During Peaceful Gatherings of Citizens (Scandinavian Model): Educational Guide] / Yu. R. Yosypiv, N. D. Tuz, V. M. Synenkyi, M. D. Kurliak. Lviv: LvDUVS, 2019. 96 s. [in Ukrainian].

5. Tuz, N.D. (2018). Struktura komanduvannia pid chas zabezpechennia okhorony publichnoho poriadku ta bezpeky zghidno zi skandinavskoiu systemoiu [The structure of the command in securing public order and safety in the Scandinavian system]. *Visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav. Serii yurydychna – Scientific Bulletin of Lviv State University of Internal Affairs. Legal Series*, 3. Lviv: LvDUVS. S. 202–210. [in Ukrainian].

6. Tuz, N.D. (2018). Taktychni metody, yaki zastosovuiutsia politseiskymy shchodo zmenshennia rivnia napruzhnosti ta podolannia konfliktiv vidpovidno do skandinavskoi modeli okhorony publichnoho poriadku ta bezpeky pid chas provedennia masovykh zakhodiv [Tactical Methods Applied by Police Officers for Decreasing Tension Level and Solving Conflicts According to Scandinavian Model of Public Order Protection and Safety During Carrying out Mass Events]. *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav. Serii yurydychna – Scientific Bulletin of Lviv State University of Internal Affairs. Legal Series*, 4. S. 206-216. [in Ukrainian].